

О СВЕТОЈ ЛИТУРГИЈИ

Од Симеона архиепископа Солунског (+1491)

Хвала Вам, браћо, што због Вас на то потакнут, учим се и сам нечем корисном. И не стидим се то признати. Због Вас дакле и због себе, говорићу и надаље по могућству. И најпосле потребно би било размислити о страшној и божанској литургији. Јер тако излаже и Дионисије Велики, говорећи о томе после обреда св. миропомазања. Међутим нико нека нам не уписује у смелост, нити пребацује као охолост, што о тако узвишеним стварима покушавамо говорити, које разјаснише апостолски и божански мужеви, да би се уздигнули на небеса и посветили у неисказане тајне Божије. Не (говоримо) зато да више кажемо, никако нам то није на уму, Господе, нити нам пада таква мисао или боље рећи бласфимија; него освећеним разумом из онога што они рекоше и вођен као дете или њихов роб у светлост божанског сазнања, из онога, о чему они небески и њих достојно писаху, излажем о томе и себи и браћи у љубави. То је њихов налог и заповест; јер када се удостојисмо њихових молитава и благодати, потребно је, да брижљиво расправимо о божанским радњама које вршимо, како би по њихову примеру дошли до већег сазнања; а ради тога и они разјашњаваху божанске ствари. Што се тиче св. литургије, који апостолима слични св. Дионисије назива евхаристијом (хвала, благодарност) и причешћем, поћи ћемо од њега и осталих њему сличних, а затим ћемо по могућству говорити о божанском храму, светим одеждама и о светим тајнама; а сада ћемо да говоримо о томе укратко и по могућству, према реченом и према реду тајни.

Причешће је дакле сједињење Бога са нама, обожанствовање нас, освећење, пуноћа благодати, осветљење, избацивање свега противног, давање свега доброг, и ништа друго него додир с Богом и заједница. То је тајна над тајнама, освећење светих и светиња над светињама, обред над свим обредима, где је Христос извршилац обреда и на њему се обред врши, јер сам извршилац Слово (Логос) изврши га (обред) и предаде, и он сам је обред. А нама га предаде да би остао с нама. Св. Дионисије сабравши величину овог обреда узвишеним речима и разумом у изводу излаже и најјасније предочава, као што то чини и о другим тајнама. А ми слаби и последњи ученици његових ученика како да га схватимо? Али пак колико узмогнемо ради просвећења ваших душа од њега, од других његових наследника благодати и божанских наших отаца научити, говорећи према снази као што сте нас запитали. И тако ћемо брижљиво расправити о свему што се при предложењу на жртвенику врши, испитујући колико је могуће, какав је смисао појединости.

У Христу говоримо.

ГЛАВА 79

Шта представља силазак епископа с престола*¹, шта пак св. одежде и облачење истих?

Епископ силази са свог престола, то је силазак Бога, и поклонивши се трипут Богу, моли благодат и моћ да изврши божанствене радње показујући се тако као слуга Божји и да Његовом снагом Њему служи. Затим облачи свештене одежде, седам на броју, јер седам су дарова св. Духа. Ове су: стихар, епитрахиљ, појас, наруквице, надбедреник, фелон или сакос или многокрсна (хаљина), и најпосле омофор. Све заједно приказују Христово оваплоћење и оно што се односи на оваплоћење. А сваки засебно означава нешто. Стихар ако је бео представља чисту светлост Божју и што нам Бог чист светлост и природу створио и оставио. А ако је црвен, то је због мука и што изли крв за нас оваплоћено Слово. А реке на њему приказују благодати науке, као и изворе крви нашег Спаситеља. Због тога ове реке има само епископски стихар, а исто тако и епископски огртач. Сам пак епископ представља благодат промисла, одбране и заштите. Реке пак означавају разне правце учења, које теку из два извора, Старог и Новог Завета који увек извиру, и које (изворе завета) приказују врчеви;² а затим још науку јеванђеља Христова која је у грудима тј. у срцу, а коју је разум при посвећењу примио. И зато каже: „Ко верује у мене, потећи ће из утробе његове реке воде живе“, то су силе Духа Светога, као што то учи св. Јеванђеље говорећи: „то рече о св. Духу кога требаху примити они који верују у њега“; и зато што смо примили благодат, а природу св. Духа још не, додаје: „Још не беше св. Дух, јер Исус још не беше прослављен“. Шта значи то: „Још не беше св. Дух? Дух је био, јесте и биће, по природи и по ипостаси, и увек је извор благодати, али још не беху дате његове благодати, јер још не беше принесена на крст жртва. То је оно: „Још не беше Исус прослављен“, јер слава Христова је крст.

ГЛАВА 80

О епископском огртачу, енклопији (εγκολλ-πιον, pectorale) и о пастирској штаци.

Када је Христос умро, васкрсао и уздигао се на небо ради нас, тада је сишао св. Дух и примили смо благодат, тако да из срца верних теку реке благодати. То означава епископски огртач. А печат и исповедање вере у грудима архијереја

¹* θρονος – узвишено седиште за епископа у олтару – прим. прев.

²* који су израђени на стихару и епископском огртачу – прим. прев.

означава крст или енклопија. А на прсима је због исповедања које је у срцу. Штака пак коју носи представља снагу духа и дужност утврђивања, надгледања пастве, моћ управљања, васпитавања непослушних и сакупљања оних к себи, који су далеко. (Зато и има штака одозго два дршка као котва), као и моћ прогоњења дивљих и скрнавитеља. И најпоследње штака означава крст Христов и знак, којим побеђујемо, којим се утврђујемо, којим се водимо, надгледамо, означавамо, васпитавамо, и приводимо Христу, којим страсти угушујемо, непријатеље прогонимо и од свега се бранимо. А свеће што се носе пред епископом, означавају светлост његове благодати и давање те благодати свештеницима као и осталим вернима. Јер дарови који су у свима, долазе преко епископске благодати, и нема ништа без ње. Зато и назива св. Дионисије епископа „осветљењем“ јер подражава светлост оца, и истиниту светлост Исуса, имајући благодат апостола који бише названи светлошћу света.

Светлост која напред иде означава и благодат учења, јер та благодат даје светлост божанског знања и врлина, затим означава још и анђеоски, божански, чист и светао живот светих људи, а особито учитеља о којима је написано: „Нека засија ваша светлост пред људима, да виде ваша добра дела, и прославе Оца вашег, који је на небесима“. Осим тога епископ води ка светлости, представљајући Христа јер је обилан његовом благодаћу, и Христу води оне који за њим (епископом) иду. То све и још више значе те ствари, а ко ће сазнати све божанско.

ГЛАВА 81

Седам одежда епископа, и шта поједина од њих значи.

Епископ као што рекосмо облачи стихар, светлу одежду бесмртности и светлости, представљајући чистоћу и светлост Исусову, и чистоћу и светлост анђела, и говори молитву из псалма: „Обрадова се душа моја у Господу“. Затим епитрахил, који означава дану благодат одозго с неба и говори молитву: „Нека је благословен Бог, који излива благодат своју на свештенике своје“. Затим појас, који означава од Бога дату снагу око бедара, што и молитва сведочи, јер док се опасује говори: „Нека је благословен Бог, који ме опаса снагом“. А уједно означава и дело служења, јер онај који служи опасује се. И још означава мудрост и чистоћу, која је постављена на бедра његова. Затим меће надбедреник који означава победу над смрти и васкрсење Спаситеља, зато и има облик мача, и говори ову молитву: „Опаши мач твој о бедра твоја силни“, означавајући тако моћ и победу и васкрс Христа чистоћом и безгрешношћу. Ради тога се и ставља на бедра. „И лепотом и милотом својом“ – каже „ревнуј и успевај и царуј ради

истине, благодати и правде“. Ради истине зато што је и сам „благодат и истина пред лицем Божијим“. Ради благодати пак зато, јер је претрпео муке. А ради правде зато, јер не грешивши умре, и уништи смрт. Затим фелон или сакос или многокрсну (хаљину), која означава ону хаљину у којој беше при мукама.

ГЛАВА 82

Зашто треба правити омофор од вуне, а не од какве друге материје, шта представљају они који облаче епископа а шта одлазак к западу?

И најпосле меће омофор, који се обавија око плећа и који представља спасење и повратак изгубљене овце и нас људи, чији облик узме Спаситељ, у коме на крсту претрпивши спасе нас. Зато је од вуне. И напред и на траг у облику једног крста има четири крста, који представљају прибијање на крст. И тако обучен стоји епископ и благосиља оне који му служе. Ови представљају анђеле, који служе оваплоћењу. Са овима (који служе), који по двојца иду напред, ради доброг реда на небу који они подражавају на земљи, ћутећи иде епископ иза њих према западу, приказујући тиме како је скромно и једноставно живео Спаситељ при свом првом доласку. И пред лицем својим посла апостола по двојцу, којима помагаху саслужећи анђели. Архиепископ пак стане код западних врата са њима, представљајући силазак Христа Спаситеља на земљу и у сами ад, чиме ослободи живе и мртве.

ГЛАВА 83

Шта значи благослов што га примају од архиепископа епископи, свештеници и клирици, када хоће да обуку своје одежде, а шта клањање што га чине?

Свештеник се у олтару прво поклати архиепископу, исказујући тиме послушност, и удостојивши се благослова, чини проскомидију. Јер потребно је да молитва предходи божанским радњама. Ради тога прво примивши благослов и целивавши руку јерарха одлази да свршава свештене радње, као што то чине прво и ђакони када хоће да обуку свештене одежде и тиме посведочавају и они и свештеници и епископи да то чине по дужности, посвећени за епископе, свештенике и клирике руком архиепископа, и примајући благослов чувају покорност и ред. И тако прилазе Богу с благословом и дозволом, и у миру и послушности одлази сваки да врши служење. А други између свештеника пошто је добио дозволу и благослов, свршава предходне молитве, што означава сликовите загонетке пророка било

делима или речима. Пред жртвеником говори из пророка Исаије и осталих оно што се односи на муке и смрт Христа. Спремање дарова представља делање Крститеља док није дошао Господ, јер Крститељ проповедаше Христа, њега навештаваше и њему служаше. Зато је то дужност другог свештеника. И тако одлази да са осталим свештеницима обуче свете одежде. Поклонивши се трипут пред престолом, оно што моли архијереј моли и сам и целивајући свету трапезу показује љубав своју према Богу и јединство, и своје освећење од ње. Сваку од светих одежда благосиља и целива као и архијереј.

Облачи дакле пет одежда, будући сам савршен са благодаћу усавршавања. Јер пет су савремених чула телесних и пет снага душевних, које свештеник освећује када крсти и свети човека. Одежде које облачи јесу стихар, епитрахил, појас, наруквице и фелон. Беле су пак због светлости и чистоте благодати, а кад год пак (за време поста) и црвене, због туге нас који грешимо, и због Онога који је претрпео за нас, да би се сетили његових мука, подражавамо Њему, чије муке хоћемо да прославимо. Неки од протопрезвитера су ставрофори, а неки од архимандрита имају надбедренике. То је архијерејски дар као и крст. Иначе нико осим архијереја не може носити крстове на фелону и на глави, као ни надбедреник. А онима се даје да имају крст изнад главе и да носе за време службе Божије надбедреник зато, што су пре осталих примили чин. Јер ови са освећењем имају право суђење, највишу службу црквену и они су постављени за пастире и заступнике душа, зато и носе знаке првог пастира, да би му подражавали.

ГЛАВА 84

О оном што се свршава на проскомидији.

Други од свештеника одлази к жртвенику са ђаконом који је спремио свете судове, и поклонивши се трипут, благосиља. И узевши један од предложених хлебова, означава копљем на њему знак крста, да представи спасоносно страдање Спаситеља и да учини спомен његових болова. И трипут говори: „У спомен Господа и Бога и Спаситеља нашег Исуса Христа“, очевидно приказујући, да врши његово предавање. Затим копљем, које представља оно копље којим је био прободен, сече по печату четвороугаоно просфору, говорећи речи Исаије: „Као јагње би доведен на клање“ и остало, показујући проречену тајну. А када рекне: „тако се узима са земље његов живот“, са стране копљем расекавши, вади четвороугаони хлеб са печатом и ставља га на дискос.

ГЛАВА 85

Шта представља св. дискос на жртвенику и остало.

Дискос представља небо, зато је округао и носи Господа неба. Оно што се зове звезда представља звезде и оно што је навестило Христово рођење, а покривачи свод, увоје и покрове гробне и погребне ствари. А уједно предочавају и оно што се односи на оваплоћење и смрт, јер се зато оваплотио, да за нас пострада. Зато има жртвеник облик пећине и јасала. Путир представља ону чашу, у којој је Спаситељ крв своју осветио. И после пророчких речи које се односе на хлеб, које наговештавају смрт и жртву Исуса: „Само јагње прима на себе грех света“ и „би узет живот његов са земље“ који је после мука васкрсао и узнео се на небо, одакле нас освећује, – сече свештеник опет хлеб по средини чинећи крст, и у свему показује распеће, приказујући да је жртва Христова распеће. И коље се, каже пророчки, јагње Божије за живот света и спасење света. Затим прободу хлеб с десне стране копљем представљајући и чинећи све оно, што се догодило са спаситељевим телом Христовим. И одмах благословивши вино и воду сипа у путир. Када је пробо (хлеб) говори: „Један од војника прободу му копљем ребра“; а док меша вино и воду: „И одмах изађе крв и вода“ и остало, сведочећи да на тај начин свршава жртву и свештену радњу Христову, и да сликовито представља оно што је Христос ради нас претрпео, чинећи то у његов спомен; као што је заповедио.

ГЛАВА 86

Зашто се приноси квасан хлеб?

Хлеб је квасан, што због квасца постаје животан и прави истински хлеб. И сведочи да савршен беше онај облик, који ради нас узме на себе Логос. И постаде тело неизмењено, и са разумом и мисаоном душом прими на себе човечанство. И тако је савршен Бог, и савршен човек, да би ме целог преобразио. И троје је у Њему, због троструког својства душе и због части тројице. Пшенично брашно је с квасцем што представља душу, и вода што означава крштење, и со, која означава разум и науку слова. Јер рече ученицима „Ви сте со света“ наиме учитељи, и „имате у вама со“, предочавајући уједно знање и љубав, као што је један од Тројице који је оваплоћен. А пече се хлеб на ватри, што будући Бог, цео се с нама сједини, и учини нас учесницима Његове снаге и моћи.

ГЛАВА 87

Зашто је онај хлеб који се приноси на свету службу четвороугаоног облика?

Хлеб је четвороугаоног облика, а не округао и бесквасан као код латина, зато, што је Бог примио на себе савременог човека, целог из душе и четири стихије. И зато што цео свет има четири стране, а само Слово је створитељ света и што се из четири стихије састоји тело које је Христос на себе примио, и што све стране света освети оваплоћени Логос, и све небеско и све земаљско. И најпоследње што тај облик представља Његов крст, на коме распет умре, и избави цео свет.

ГЛАВА 88

Латини не чине правилно што приносе бесквасне и округле хлебове јер Христос је примио тело које се састоји из стихија.

Латини кажу да округао хлеб означава вечност и бесмртност Божанства. А што кажемо ми православни на то? Није реч о богословљу. Представља се тајна оваплоћења и мука и сликовито се предочавају ствари у погледу очеловечења и распећа. Облик распећа није одбачен нити остављен, него се види на печату. Зато је овде више потребно предочити оно што се односи на икономију Спаситеља, која се савршено огледа на хлебу и његовој четвороугаоности. Што се пак тиче божанства на печеном хлебу ако је округао, посред кога је крст, њиме се представља сам Спаситељ, бесмртно и вечито Слово, и Бог који је међу нама био и заиста постао тело и трпео, када је био у облику Бога и у облику човека. Међутим не треба само представљати оно што се односи на божанство него и оно што се односи на човечанство, да не би изгледало као што неки јеретици мисле, да нема човечанства него да цео Бог постаде, као и они, који сматрају да је у Христа била само једна природа. Али није тако било, и нисмо тако примили, него остаје савршен у свакој природи, и потпуно је сједињено божанство са његовим човечством. Цело човечанство обожио је и Богу сличним учинио овим највишим сједињењем. А сачувао је своје, будући савршен човек на месту, као и савршен Бог свугде и изнад света. А има тело. Ради тога је виђан после непропадљивости и васкрсења и био додирнут и улазио кроз затворена врата. Видиш ли дакле да је био бесмртан (непропадљив) и да је своје спасао, и да сам није створен и да је створен и да су две природе и ако једна ипостас. Најпоследње чувај оно што је православно а не уноси погубно и што није душевно, и не обнављај оно што је Јудејско, нити уводи закон, нити слави на бесквасним хлебовима.

ГЛАВА 89

Против латина који приносе бесквасне хлебове.

Али Павле је тако рекао, каже латин, да треба приносити бесквасне хлебове, јер рече: „Не славио у старом квасцу, него у бесквасним чистоће и истине“. Ох безумља, одговарамо ми православни, зар тако разумеваш речи Апостола. То каже Павле, човече, одбацујући корен и узрок греха, зато каже: „Не у старом квасцу злоће и греха“. Сасвим јасно каже. А ти одбаци такав квасац блуд блудника у Коринту и сваку другу нечистоћу. Око тога се ради и око тога је говор. „Израдите“ – каже „таквог човека. Зар не знате да мало квасца чини да све брашно кисне?“ Исто тако и зло као каква прелазна болест од једног почиње и на другом прелази. Зато каже: „Израдите стари квасац да будете ново брашно“, у Христу утврђени, нови и безгрешни као Христос. Јер нови човек Адам је Христос. И кроз њега сте ви „бесквасно“, чисти од греха крштењем и миропомазањем. И пасха наша, за нас жртвовани Христос, ослободи нас од Египта греха. То је смисао и реч Павла, и у том смислу одбаци и уклони квасац греха, од ког ћеш цео бити сачуван.

ГЛАВА 90

Шта значи то: „Царство небеско постаде слично квасцу“?

Не одбацуј квасац непропадљивости, коме постаде слично царство небеско, зато, што оно сакупља, сједињује и у себи преображује оне, који слушају божанску проповед. И тај квасац помеша жена – црква небеског брачника – са три мере брашна, са три реда оних који се спашавају, први слугу и најамника, други синова, а трећи мудрих девојака у свадби, док не ускисне достојно све при успостављању царства Божијег, који ће у себи сакупити и оне који беху праведни пре закона, и оне који беху под законом, и оне у благодати. И то је извршила благодат Јеванђеља. Јер сам Спаситељ, као божански и најчистији квасац, хлеб животни и вечни цар, оваплотивши се дошао је на свет, и спасао оне који беху пре закона, оне који беху под законом, и отргнувши из окова, сјединио их је са онима, који у њега верују. И са разумним створењима, која су сада троструко подељена, и то са анђелима, са светима који преминуше, и са онима који у Њега верују и нама живима, док не постане све квасно, и успоставивши и сјединивши у себи све, не добије удела у Његовој слави, у слави његових анђела, и у слави наше природе.

ГЛАВА 91

Зашто су у закону бесквасни, а у благодати квасни хлебови?

Буди дакле и сам у Господу квасан, и труди се да будеш учесник квасца царства небеског, а немој тежити да имаш удела у бесквасним хлебовима закона. Јер закон је сен и слика без душе и без живота, и зато је имао мртве и сеновите бесквасне хлебова, који се не називају просто хлебови, него бесквасни, задржавши име хлеба само по уделу. Буди учесник оне велике Мелхиседекове жртве, чији хлеб није бесквасан, а тај хлеб и вино су увод нове Мелхиседекове жртве, вечног и правог Мелхиседека, самог Првосвештеника Исуса Христа, о ком је писано: „Ти си свештеник по чину Мелхиседекову“. Ако то нећеш онда ћеш приносити жртву на бесквасним хлебовима, наима неразумно јагње, држаћеш са Јудејима, с њима ћеш празновати, и примићеш бесквасне хлебова, оно што је туже и што је забрањено мојим оцима, обрезаћеш се и светковаћеш суботу. Јер то би било доследно. И нећеш ни од чега презати, него ћеш често седети за столом са Јудејима, и неће бити велика разлика између тебе и оних који убише Христа и безбожника. А ми немамо с њима ништа заједничко. „И старо прође, где постаде све ново“ – говори Павле. И као што место обрезања имамо крштење и место жртве неразумног јагњета само јагње Божије, исто тако уместо бесквасних имамо квасан Христов хлеб Царства небеског, и тај хлеб је жив, који је сишао с неба уместо */старозаветне/* мане. И ко тај хлеб једе неће умрети као што је рекао. Ако се и опет противиш, што ти је обичај, и оно тумачиш само временом када је принесен бесквасан хлеб, што се пасха славила на бесквасним, то постоје многе и најистинитије речи божанских мужева, које побијају твоју смелост и твоје незнање, јер још не беше уклоњен квасац, када је Спаситељ предао тајну. И Јеванђеље је сведок у овој ствари када нас учи, да онај дан, када је Христос осветио себе, није био дан бесквасних хлебова, него беше пре бесквасних. „А пре празника пасхе“ – каже (Јеванђеље) – „знајући Христос“ (Јован 13, 1). И предаде жртву, када је приредио вечеру. Тада је свршио и прање ногу, а то беше пре јудејске пасхе. А види шта каже на дан страдања: „а сами не уђоше у преторијум, да се не би оскврнули, него да једу пасху“. И затим при распећу: „Пошто онај дан беше субота, велики дан спремања“. И према оном што каже Јеванђеље: „Примите хлеб“, није додао: бесквасни. А најјасније нас учи оно што је рекао Господ: „Жељно сам жудео да једем ову пасху са вама, пре него што страдам“, јер није био жељан јудејске пасхе, коју је често вршио. И дође крај сени. Пре тога је вршио пасху законску, а најпосле предаде своју пасху. То је желео да нам преда пре него што страда, да би са нама остао, да буде истинито оно што је рекао: „Ко једе моје тело и пије моју крв, у мени остаје, и ја

у њему“. Зато и није вршио све по закону (Ст. Завету) на тој вечери, него је и ноге прао, и седео за столом, и не беше само печено месо, него и здела у коју је умочио Јуда. Тако не би било за време јудејске пасхе. И тада није вршио само по јудејском обичају, него више по свом властитом, као што рече: „То чините у мој спомен, и моје тело је истинита храна, и моја крв је истинито пиће“. А да је старо престало, опет сам сведочи говорећи: „Закон и пророци су до Јована.“ Истина је дакле да није предао ни јео јудејску пасху неразумног јагњета и крви животињске, него беше жељан да преда ученицима своју властиту (пасху). И предаде је, а оно што је једанпут учинио, заповедио је да се догађа на (у) векове. Иако то све и оно што рекоше оци побија твоје незнање, ипак је потребно – кад би и било оно што је Спаситељ принео бесквасно због прилика времена – да ти савршеније чиниш, услед тога, што и остало треба изнад закона чинити и што имамо више праведности од књижевника и фарисеја. Јер ми смо ослобођени од закона крвљу Исуса Христа. „Јер Христос нас ослободи од клетве закона“ – каже Павле, и немамо ништа заједничко са служењем закону. „Јер ако опет вршимо заповести закона, неће нам Христос ништа користити“ – каже опет Павле. Христос нас ослободи, извршивши све за нас. И ако сам беше обрезан, ми се не обрезајемо, него се крштавамо у Духу, и не једемо жртвовано месо и крв, него Његово тело и крв. А да још јасније буде да је своју жртву страшног хлеба и чаше, а никако пасху закона предавао, каже: „То је Нови Завет у мојој крви“, и „то је крв моја Новог Завета“ као што је и пре тога, предавши нам своје тело као храну, рекао: „Примите, једите, то је тело моје“, што ти не можеш чинити, јер се држиш бесквасних хлебова; нити можеш разделити и пружити тело, а исто тако ни крв. Јер затим је рекао: „Пијте из ње сви, ово је моја крв“, што ти не чиниш, јер онима који хоће да се са тобом причешћују не дајеш чашу. И тако си све изменуо. А ми у Христу свршавамо свештене радње, и ломимо хлеб као што је и Он ломио, и једемо као што рече и дајемо вернима. А савршен хлеб приносимо зато, што је Он сам савршен човек, и ради престанка законске жртве, која је нестала када се јавила истина.

Данас верујемо да је Спаситељ свршио на квасном хлебу пасху коју је желео, мада је пре тога вршио и законску. Пошто је седео за столом, и пошто беше здела у коју је умочио Јуда, види се да није свршио законску пасху, јер закон каже да мора све бити печено на ватри, а не кувано у води. У друго време свакако је вршио законску пасху, а тад своју, коју је желео. И то често говорим желећи да у Христу његовом милошћу једем од ове живе пасхе, сада и у будуће. И то свагда молим како за себе, тако и за сву своју браћу. И осветивши у самом Христу Богу нашем свету чашу, у којој је себе предао нама и браћи, да из ње

пијемо, као што нам је заповеђено дајемо је у љубави, сједињујући се тако с Њиме, а уједно и са Оцем и Духом као што је рекао.

ГЛАВА 92

О оном што се свршава на проскомидији.

Пошто је свештеник извадио квасан део из средине хлеба, показујући на тај начин да је Христос из наше средине а не из какве друге природе оваплоћен од благословене жене Марије, и пошто је према предању напунио чашу вином и водом, приноси остале делове. Зашто је пак вино и вода, сама ствар говори: „Јер један од војника“ – како каже Писмо – „прободе му ребра (страну) и одмах изађе крв и вода“. То је дакле чаша, из самих ребара Спаситељевих, који је рекао: „То је моја крв, која се за нас излива“.

ГЛАВА 93

Против Јермена.

Крв се излила са водом као што каже Јеванђеље, и из Његових ребара. И Златоусти често говори о томе, али кога Јермени одбацују. И васељенски оци исто кажу. И оно што је истекло, причешће је из ребара Спаситељевих и из Његова тела је како крв тако и вода, што је и осведочено. Јер потребна су два извора којима се обнављамо и живимо у Светом Духу, који истекоше из самог живота. Зато је потребно да се у страшну чашу увек улива и вино и вода, ради представљања тајне. А не само вода као што то говори безбожна и опака јерес незнабожачка, која покренута извртањем најгорег ђавола одбацује вино као зло само по себи, а не као пијанство и подстиче да се одбаци најсветија жртва. Исто тако не треба само вино употребљавати, као што то чине Јермени, који наине у другу гору јерес хоће да падну, као што се и у другим стварима догодило да су далеко од истине. Тобоже хоће да устану против Несторија, који је учио раздељење у Христу, да је за себе Логос а за себе човечанство, и дотле дођоше да говоре, да је Христос – како кажу – дошао у једној природи, одбацујући Његову икономију. Јер како би се Бог Логос оваплотио, кад би била једна природа? И која би то била природа, човечанска или божанска? Одбацују дакле једну природу и тако уче против божанских догмата. А хидропарастатску јерес побија и Златоуст тиме, што наводи речи Христове: „Нећу пити више од лозовог плода“. А од лозе је вино а не вода. Није рекао само вино без воде. Дакле вино треба да је у чаши а с њиме и вода, јер обоје потече из божанских ребара.

Они који преваром варају, заведоше многе с права пута, а ми идемо правим путем као што смо научени, да је из животворног ребра потекла крв и вода, и тако уливамо у чашу вино и воду и са квасним хлебовима приносимо Св. Тројици, као што примисмо од Христа Бога нашега, од Његових апостола и од отаца наших. И тако нама би одозго предано да приносимо квасан хлеб. А то потврђују молитве, старо предање и обичај. У чаши је вино и вода. То потврђује Златоустова литургија, а још јасније литургија божанског Василија. Пошто је рекао: „И узевши хлеб својим светим, чистим и невиним рукама, и пошто је принео теби Боже и оче, одао хвалу, благословио, осветио, преломио, даде“, додаје још: „А исто тако примивши чашу од лозног рода и помешавши, одаје хвалу, благосиља, освећује и даје.“ Видиш ли, од лозног рода, каже, узевши и помешавши, а то је помешавши с водом. То значи реч „помешавши“. Па и свети Јаков у литургији која се њему приписује, која се код многих налази (врши), овако говори: „И примивши чашу и помешавши од вина и воде“. А тако нам предадоше и свети оци у православним црквама и апостолским столицама. И одозго преко њих имамо ово учење о божанској жртви, а нисмо примили само од неких делова, нити са колена отаца, него одозго, од свију апостолских наследника, једногласним предањем отаца, који беху просвећени чудесима, и који се често искупљаху у нашим крајевима, а особито у христољубивом граду Константинову, који је у Христу основан напредовао, и од његове Пресвете Матере чуван, где је вршен никејски символ, који је завршен од Другог божанског васељенског сабора. А уједно оци тада и често после тога сакупљени из свију крајева, често заједно свештенослужећи, предадоше нам сви тачно чин слављења тајне. А изнад осталих особито Цариградска црква има најтачније, чисто, право и неизопачено учење вере Христове од почетка нетакнута божанска предања. Јер на побожности је основана и њени пастири беху апостолима слични и имађаше као основ вођу и првог међу апостолима,^{3*} а беше основана и чувана од хришћанских царева Константина и осталих који за Христа ревноваху. При расправама о божанским догматима и осталом свештеном предању, није доносио законе само онај један епископ који беше у цариградској цркви, него се на заповест и настојањем побожних императора сакупљаху епископи, који беху у целој васељени вође побожности. Па и сам римски епископ био је присутан, као Агапит и после Мартин, или преко заменика. Исто тако беху присутни епископи Александрије, Антиохије и божанског града Јерусалима, као и сви остали са свију страна, сви верни избрани. И једнодушном сагласношћу решаваху спорне ствари и утврђиваху

^{3*} Цариградска црква хоће (према каснијем предању) да доводи свој постанак од Апостола Андрије, који је тамо као првог епископа поставио свога ученика Стахиса – прим. прев.

истину дефиницијама. А тај начин примише од апостола. Јер када се почело радити о обрезану и осталом, нису се усудили Павле и Варнава сами доносити закон, него преко апостолског сабора, од кога оно што је решено писмено добише. И није само Петар говорио, него и Јаков и Јован и остали, као што то стоји у Писму. А пре тога када Петар ради попуњења, броја дванаесторице апостола хтеде једног изабрати није се усудио да то сам учини, него је пријавио и осталима и са њима ствар решио. И када је по откровењу Корнелија примио, пошто се осведочио да је то дело Господње, саопштио је осталим апостолима да га и они приме. И Павле је слично почео, саопштивши своју проповед другима, да не би напразно трчао, Павле који је Христа носио и од Св. Духа свугде подстицан био. Најпосле ко би се усудио сам себе препоручивати кад не би био препоручен од Бога и његових слугу? И кога би учитељи могли изнети против отаца? Једног, двојицу или више од оних који изопачују догмате и који профанишу тајне. Ови препоручују да треба слушати лажне учитеље, који друго уче и који уводе ново, противно ономе што је заједнички примљено и потврђено, а од светих отаца на заједничким саборима свима предано. И сада доста о томе.

Свети дискос има најсветији хлеб, а божанска чаша вино са водом, принесено Богу. Тада свештеник, узевши другу просфору, вади копљем из средине печата једну честицу и приноси је у част и спомен Богородице, стављајући је с десна светом хлебу на дискосу. Тај хлеб је слика тела Христова и приноси се за Њу, која је као девојка Христа родила, према Псалму, с десна Сину и цару Христу, примајући прву част као мати. А прво је место с десне стране.

ГЛАВА 94

О честицама које се приносе на жртвенику за свете и све верне.

С леве пак стране приноси свештеник честице у спомен свих светих, вадећи их копљем из печата просфоре и стављајући их на дискос. Прво приноси у част и спомен небеских сила. За њих је потребно приносити зато што и они служажу тајни икономије, што с нама сједињени сачињавамо једну цркву, што желе да буду посвећени у тајне цркве и што су наши чувари и помиритељи пред Богом. Затим приноси у част и спомен Претече и свих светих пророка и праведника, који су навештавали оваплоћење Господа. Даље приноси у част и спомен светих и слављених Апостола као слугу Христових и првих свештеника и учитеља вере. Затим у спомен светих јерарха који после апостола ревноваху за побожност, светих победитеља мученика и осталих свих светих. И најпосле приноси у част и спомен светитеља дана и у спомен оца нашег Јована Златоуста или Василија,

чија је већ литургија, а уједно у спомен свих светих, јер се сви у Христу сједињују. Јер спомињући Господа, потребно је споменути и његове свете, и то прво Матер Приснодјеву, којом је извршена тајна нашег спасења. Затим свете анђеле као служитеље тајне, чиме се сједињују с нама и чувају нас, затим оне који прорекоше оно што се тиче тајне, наиме пророке и праведнике, од којих је најузвишенији и као печат Крститељ. Затим апостоле, гласнике који гледаху Господа и који просветише свет, а с њима и њихове наследнике, мученике и побожне, као плод проповеди. И најпосле све свете уједно, јер овом светом жртвом сјединише се у Христу сви, анђели и људи, и у Њему бивамо освећени и тиме се сједињујемо. „Њиховим молитвама погледај нас“ – каже – „Боже, и даруј нам све што је потребно за спасење и живот вечни.“

Увиђаш ли да су то честице за свете и да су у њихов спомен и част, а преко њих за наше спасење принесене? Јер и они учествују у овој страшној тајни као борци Христови и учешћем у највећој слави спасоносне жртве мире нас и приближују Христу. Честице се пак не претварају у тело Господа ни у телеса светих него су само дарови, приноси и жртве у облику хлеба према примеру Господа, и у име њихово Њему се приносе, а освећење свештеном службом тајне, јединством и учешћем, преносе освећење на оне, које замењују, а преко њих на нас. И то се догађа када се молитвама њих сећамо и када њиховим храмовима, реликвијама или сликама што приносимо. Јер они сами бивају непосредно посвећени од Бога, а примајући и ово од нас, собом освећују нас. Па када је њима иначе угодно приносити у част и спомен, тим више ће то примити при светој жртви, пошто бестелесно и духовно учествују душама у заједници Христа, и са извршењем Његове свештене службе за свет, постају учесници велике славе као сатрудбеници и саслављеници. Исто тако и божански анђели постају учесници благодати, особито пак Мати Бога Логоса, служитељица велике икономије, која је извршила сједињење божанства са нама, корен ове велике жртве, Мати Спаситеља, којој пре свију приличи слава и прво одликовање од оног који се на свети начин оваплотио од ње као девојке и сјединио се с нама по највећој доброту. Зато стављамо њену честицу с десне стране светог хлеба, показујући тиме да је она изнад свију и најближа Богу. А с леве стране мећемо честице анђела и свих светих, јер они сви заузимају други ред, нижи од оног, кога она има. Јер они бивају преко ње просвећени и њоме се ми прво преко светих спасавамо и њеним посредством се с Богом сједињујемо. Када је свештеник то свршио, приноси остале честице, и то прво за архијереја, јер је извор освећења, а затим за цео свештенички чин, за оне који служе тајни. Јер прво се треба сетити радника, као што се из Павла види. Затим приноси за спас верних краљева, који се боре за побожност и за цео христољубиви народ.

Затим за претпостављеног и за сву осталу браћу ако се свршава у манастиру, а ако у каквом храму, онда приноси у спомен оснивача и за све скупљене тамо. И још приноси за себе и за оне који принесоше дарове. Најпоследње приноси за оне који у Христу преминуше и за цео свештенички и монашки ред, за све верне у православљу преминуле и за све друге које свештеник хоће и сматра за дужност. Најпоследње приноси једну честицу у опште за све душе православних хришћана. Приносећи речи Богу, додаје молитву која се говори на бденију: „Прими Господе ову жртву на пренебесни твој жртвеник за све душе хришћанске које трпе и које се муче, које требају твоје милости и помоћи“ и остало до краја. Честице за живе и мртве ставља испод светог хлеба и принесене су за нас незнатне који требамо помоћи и посредовања и који ишчекујемо велику милост Божију.

Потребно је знати, да свештеник при причешћивању страшне тајне треба да пази и да не узима од честица него од тела Господњег и да тако причешћује оне који прилазе. Јер и ако је јединством пресвете крви све постало једно и постало причешће крви Господње ако се ко причешћује честицама, ипак треба сваког верног причешћивати и телом и крвљу Христовом тако, што свештеник са крвљу узима кашичицом и тело Господње и причешћује оног који прилази. И ако истина све честице стављене у чашу постадоше део тела и крви Христове и са њима као сједињенима причешћује се онај који прима телом и крвљу, ипак мислим боље је пазити и од божанског тела кашичицом узимати. Видиш ли дакле како овим божанским чином проскомидије имамо пред очима целу цркву Христову и посред ње истиниту светлост, живот вечни стечен и осветљен од Христа. Јер он је као хлеб по среди, а мати у облику честице с десне, а свети и анђели с леве стране, изнад чете свих побожних који у њега верују. То је велика тајна. Бог међу људима, посред оних који се обожанствују од оног који је по природи Бог и који се ради нас оваплотио. То је будуће царство и држава вечног живота, Бог међу нама, виђен и примљен, где нема места невернима нити онима који другачије мисле. Јер шта има заједничко светлост са тамом? Јер излучују, каже, зле анђели из средине праведних. Зато није обичај да свештеник приноси и чини спомен за хетеродоксне нити за јавне грешнике и оне који неће да се кају, јер приношење за њих биће им на осуду као и онима који у непокајању приступају причешћу страшне тајне, по речима божанског Павла.

ГЛАВА 95

Зашто после проскомидије бива кађење?

Пошто је свештеник овим радњама свршио проскомидију, приноси Богу кађење, као благодарност за дело и силу присутности Духа, јер слику Духа представља кађење, што сведочи и молитва која се говори: „Приносимо ти кађење Христe Боже као дах угодног мириса, примивши га на пренебесни твој жртвеник, пошљи нам зато благодат свесветог твог Духа“. А уједно приношењем и угодним мирисом кађења одаје свештеник поштовање Богу, показујући да суделује са Св. Духом и да се том тајном излива у свет благодат Духа.

ГЛАВА 96

Шта представљају: звезда, свети покривачи и ваздух?

Пошто је свештеник прво окадио звездицу, ставља је изнад хлеба у почаст Спаситељу, говорећи: „И гле дошавши звезда стаде изнад (места) где беше дете“ приказујући симболички оно што се догодило при рођењу, а већ рекосмо да је жртвеник слика јасала и гроба. Затим узима покривач диска који са осталим покривачима представља повоје и говори речи псалма, које представљају оваплоћење Логоса: „Зацари се Господ, одену се красотом“ и остало. Затим покрива један или више путира покровцем говорећи оно што представља оваплоћење Господа: „Његова врлина покри небеса, и пуна је земља његове мудрости“, јер сам покрива небеса врлинама као Бог Исус Христос, а Његовом мудрошћу или разумом испунила се земља, пошто га оваплоћењем познаде сва земља са Оцем и Духом. Ове речи псалама односе се на све чаше ако их има више, јер једно се приноси и једна је чаша и ако се њих више види зато, што је крв и тело једнога. Најпосле свештеник меће ваздух пошто га је прво окадио, и овај означава небо на ком је звезда а исто тако и покров, и зато што увија умрлог и миром помазаног Христа назива се и погребни (покров) и показује до краја чисту тајну, јер Христос је проречен као јагње и дошавши одозго с неба родио се по телу у пећини у јаслама. Страдања Његова одмах су при рођењу типски приказана, јер звезда стаде изнад њега показујући га маговима, а и што га Ирод гоњаше. И Симеон узевши га рукама предсказа да ће лежати као знак коме ће се противити, и да ће мач пробости душу Матере његове. А тиме су и овде предсказана Његова страдања. Окадивши дарове на жртвенику као Богу посвећене и принесене, који постадоше слика пресветог тела и крви, говори молитву проскомидије и призива Бога и Оца да свог Сина кога је послао, на име

принесени хлеб благослови, да прими на свој пренебесни жртвеник и да се сети оних који су принели и оних ради којих се приноси и да без осуде сачува оне који служе на Св. литургији. После отпуста кади принесено и престо у знаку крста, а затим цео олтар, показујући да је светима прва благодат од Бога дана, а преко њих осталима. Видесмо како неки каде цео храм и народ, а то каже и св. Дионисије, наиме да се пре литургије кађење врши од престола по целом храму и опет се враћа престола. Јер почетак и крај добара је Бог, чији трон и место је престо. Тако бива при сваком кађењу да онај који кади почиње од престола а с њиме и свршава.

Пошто је архијереј слика Христова и Његовом силом снабдевен заступник душа, то се прво кади архијереј као онај који приводи Богу, и то иза кађења престола и светих икона, а после њега сви остали. После свију и опет се кади архијереј, јер он је почетак и крај светих радња и раздавач божанских благодати. Кађење у почетку службе не бива само у олтару него и ван њега као што бива у највећој Солунској цркви и то кади ђакон почев од св. престола Јеванђеље, првосвештеника, свете служитеље који врше литургију, што означава да је благодат, дар и угодан мирис Духа излио се у свет кроз Исуса Христа, и опет на небо са њиме уздигнута, јер благодат се даје увек кроз Исуса Христа. То су радње проскомидије, при којој приносе сви презвитери за кога је већ потребно, наиме за оне који служе, за архијереја и за све остале за које је потребно. А сви ђакони приносе преко презвитера, јер није обичај да ђакони приносе за себе, јер немају благодат приношења Богу, него су служитељи снабдевени само достојанством служења. Јер када не могу обући свештене одеће без благослова архијереја или јереја нити извршити какву год свештену радњу без презвитера или без благослова презвитерева, како ће сами за себе принети? И када канон забрањује да се ђакон пре свештеника причешћује свештеним даровима, да би сваки сачувао свој ред, како ће код приношења дарова ђакон принети? Зато оно што се догађало у Солуну а што још и сада бива у Св. гори Атосу да ђакон приноси, није према реду нити прикладно. Треба на то пазити. Ако би пак ђакон по потреби хтео да приноси Богу честице, нека то чини преко презвитера. Пошто презвитер држи просфору и копље говорећи при вађењу честица: „Прими Господе ову жртву у част и спомен“. Ако је какав светитељ а ради помирења и опроштаја. Ако је за кога живог или мртвог, а ђакон код сваке честице говори само „Помени Господе“, кога већ хоће. Јер није обичај да он поред презвитера приноси Богу речи. Затим даје архијереј првом ђакону знак да почне литургија, јер без њега није могуће ништа чинити, као што и велики архијереј Христос каже: „Без мене не можете ништа чинити“. А ђакон призива свештеника да благослови, а свештеник који је свршавао проскомидију на жртвенику

благосиља Бога. И тако даље иде према оном како смо при тумачењу литургије према снази опширније разјаснили.

ГЛАВА 97

Кога представља Архијереј, а кога они с њиме?

Да укратко кажемо: свештеници у олтару представљају прве чинове небеске, архијереј пак Господа; они с њиме представљају анђеле који су служили тајни оваплоћења и гласнике апостоле.

ГЛАВА 98

Шта представља св. олтар, а шта св. престо?

Олтар представља свјатаја свјатих која су изнад неба као и само небо, а св. трапеза престо Божији, васкрс Христа и часни гроб; храм представља небо и рај. Крај храма и места за катихумене представљају створења земље ради нас као и оног што је изнад земље. Силажење архијереја обученог у свештене одежде до западних врата означава да се Господ оваплотио, дошао на земљу, и да је са светим анђелима сишао до најкрајњих делова земље, до ада, да је победио владара мрака и ослободио душе које су тамо од вечности бачене. Први вход означава да је сишао на земљу, да је умро и васкрсао и да се узнео. Отуда се пре входа поје антифони и то три, у част Св. Тројице, а у њима се слави и Богородица, као и редови светих, и најпосле јединородни Син Божји. Јер он је једини од Тројице, који се оваплотио изабравши себи Матер ради нас и хор светих, који су наши заступници, дочим је Он ради нас оваплоћени наш утешитељ код Оца. Пророке означавају они који поју пророчке песме, јер и пророци Христа навештаваху. А свештеници у реду излазећи из олтара, представљају прве чинове божанских анђела, иду пред архијереја показујући радост у Христу због Његове победе на крсту, због васкрса и вазнесења. А када архијереј прво наклони главу а с њиме и сви свештеници молећи се, тиме се јасно означава да је Господ сишао са неба, умро, погребен био, сишао у ад. А када се исправе после молитве означавају васкрсење, које представља и уздигнуто Јеванђеље и глас ђакона: „Премудрост, прави! (будите, стојте)“ јер васкрсавши исправио нас је Господ и узвисио. Затим бива пратња и слављење Његова вазнесења, као што и анђели рекоше тада васкрслом Христу: „Ко је овај цар славе?“ Зато архијереј улазећи представља Христа који се узноси на небо и бива поздрављен. А ипођакони вичу: „На многа љета, Господе“, сведочећи да се не слави човек него Исус Христос велики цар и архијереј, који је на земљи

установио побожно царство и архијерејство. Зато архијереј са Његовом благодаћу бива поздрављен као Христос, али више њега Христос. Ђакони га прате и придржавају као анђели, а појци га предусретају и поздрављају. И врата се затварају због оног: „Подигните врата“, а кад ови поздраве архијереја врата се отварају, (јер и Христос је улазак горњих оваца у живот) јер Христос је онај који нам је дао улазак у светињу кроз завесу Његова тела. А архијереј благосиља оне који су врата отворили, јер Господ силе је Христос. Затим кади св. трапезу унаоколо, јер је то престо Божји и почивање. Престо представља жртвованог Христа, жива, где лежи духовно на жртву принесен и непрестано освећиван, а горњи престо са источне стране означава седење Христа на небу с десне стране Оца. Отуда степенице означавају ступње и чинове анђела и светих одличних људи. Иза кађења бива поздрав краљева и архијереја, зато што Христос извршивши икономију и вазнесавши се установио је побожне архијереје и краљеве, а кроз њих верне. Иза тога означава архијереј дикиријом св. Јеванђеље, која предочава две природе Христове, који је по ипостаси нераздељив. А трикиријом опет при певању Трисветог на „Слава Оцу и Сину и Св. Духу“, јер је Света Тројица у три лица а једно бићем и Онај са две природе који се од Тројице оваплотио засветлио је Јеванђељем сазнање Тројице по целом свету као светлост. На то моли да јеванђеље успева као жива лоза, која рађа живот, која весели и која је одозго насађена. Затим бива улаз на горње место, које је сачувало слику Исуса Христа, који се узнео на небо и сео с десне стране Оца. И одмах бива божанско читање Апостола, јер на небо уздигнути Христос послао је ученике по целом свету да проповедају Господа. Затим после Апостола на амвону чита св. Јеванђеље, које апостоли отишавши проповедаху, јер проповед Христа су његове јеванђеоске речи, и архијереј као Његов служитељ скида при читању омофор. И пре и после читања даје архијереј лектору благослов и мир. Први благослов зато да добије силу проповеди, други као награду дела. Исто тако даје благослов и мир и ономе који је пре тога читао апостолске речи; али не даје он сам, него преко првог архијереја који је иза њега или преко презвитера, јер ови тада представљају чин апостола а архијереј Христа. А сам даје мир Јеванђељу јер је слика Христа а они апостола чувајући слику Апостола. А то не чине сами од себе него примљеним благословом дају мир, јер реч мира је својина Христова, која је од њега нама као наслеђе остала. Силазак архијереја с горњег места и благосиљање царева означава да је Христос победивши свет проповећу из неверства створио побожно царство у вери, установио и благословио, и благосиља га преко архијереја. Затим бива одлучење катихумена, што означава одлучење грешника од праведника после проповеди Јеванђеља на крају векова. Јер када буде проповедано Јеванђеље целом свету, као

сведочанство свим народима, „тада ће доћи“ – каже – „крај“. Иза тога бива велики вход, који означава други долазак Христа с неба у слави, који ће бити са већом пратњом због славе Христове која ће светлети, којом ће тада доћи. Омофор иде напред са крстом означавајући знак Исуса којим ће се тада јавити с неба, као што је написано, затим долазе они који носе светлост и пратња и праћен Христос у тајни небеског хлеба и чаше непрестаног весеља, животна и непрекидна жртва, која ће се тада видети као жртвовано јагње, живо и рањено. А ми који верујемо у Њега, радоваћемо се њему, јер његовом раном смо се исцелили. Затим се затварају врата што је слика будућности, јер узвишене ствари неће бити видљиве несавршенима и нижима, нити ће свима бити познате тајне, јер и тада ће бити многима сакривен и мало познат Христос. Затим се отварају врата као што ће тада савршенијима бити дано виђење. Пошто је објављено исповедање и Символ вере од свију признат,^{*4} бива сједињење љубави анђела и људи грљењем, чиме се показује да ће и онда бити сви пријатељи и мили, а Исус најбоља жртва биће посред својих светих, као мир и јединство свију, свештеник и освећиван који уједињује све. Учесници Његови неће бити сви, него само неоскврнути и без греха биће близу као свети служитељи и као они који су ближи савршенству.

ГЛАВА 99

Као што на небу, исто тако и на земљи по чину приступају и учествују у тајнама, у олтару и ван њега свештеници и верни.

Прво прилази архијереј, прима и жртвује тајанствене ствари, представљајући тако онога који се */za/* нас жртвовао, а остали учествују и радују се његовим посредништвом. Отуда у олтару епископи, свештеници и саслужитељи не прилазе као први архијереј. Остали долазе на ред после ових и не могу исто говорити. А најпосле долазе ђакони, као служитељи литургијских обреда. После ових остали, који стану пред свете двери, ипођакони а са овима лектори и појци. После ових причешћују се они који су у манастиру, као они који предводе народ. А после ових по реду верни, али и ови нису сви једнаки, јер једни прилазе лепо, а други као покајници, што све означава чин оних који учествују с Богом, као и узвишеност причешћа. Грљење при исповедању вере означава слогу, мир и љубав при исповедању вере. После грљења бива освећење тајана призивањем св. Духа, јер једна је снага св. Тројице, и када се Син оваплотио, Отац је био који је одобравао, а Син који је собом вршио, а Св. Дух суделовао. После свете радње бива помен свију због спасоносне жртве, и

^{4*} исповеђен (Зор. А. Ст.).

објављивање светих, јер и они трпљаху с Њиме и сада се заједно славе. А нарочито се помиње пресвета Богородица што је увек заједничко спасење целог света, коју сви славе, јер преко Ње се надамо спасењу. После помена свију, моли се архијереј, и то је печат свију молитава, да једним устима и једним срцем ода слава тројичном Богу и да милост оваплоћеног и за нас жртвованог, освећеног, тамо предложеног Исуса Христа великог Бога буде свуда са нама. Затим моли јерарх за нас благодат усиновљења и да се удостојимо да преко Сина по природи, који је за нас у тајни жртвован, призивамо Оца, ми који смо по природи створења и слуге Бога небесног. После молитве, мира и приклањања главе, што означава служење Богу и јединство, бива уздизање животворног хлеба, што представља подизање Спаситеља на крст, долазак Христов и његово предавање за нас; јер Он је онај који је за нас распет, и овде се мистички нама представља како трпи. Зато виче: „Пазимо!“ да познамо тајну, и додаје: „Свете светима“, показујући да је свети распет и да учесници Његови морају бити свети, и с вером поју сви: „Једини свети, једини Господ Исус Христос“, исповедајући тако и оно што ће бити у будућности као што каже Павле. Преко оваплоћеног и распетог Сина освећени смо, ослобођени од смрти, постали смо учесници бесмртности, који ће нам бити тада угодна појава и радост јер бесмо лишени једнакости с Богом, тежећи да пре времена будемо бесмртни и богови. А сада устадосмо, живимо и учесници смо Божјих благодати, противно од оног због престапа, јер бесмртни Бог се ради нас оваплотио и узео на себе облик слуге и смртног, постао по начину створења, показао се истински човек, жртвовао се за нас; јер луда беше наша жеља када хтедосмо постати богови. А икономија Бога Логоса као јединог свемогућег је истинска и добра и ради нашег спасења. Зато се и сјединио превишње с нама, што је било изнад нас и умре ради нас телом, што је било врхунац доброте, и својом смрћу прибави нам бесмртност и славу Божанства. Видите ли колика је то тајна? Затим бива ломљење хлеба, и ради нас дели се онај који је неразделив, да сви будемо његови учесници, сачињавајући једно као што је молио. А јединство чаше је стављање св. хлеба у чашу, јер један је Христос, а види се под видом хлеба и чаше, и то хлебом је снага а чашом радост и мир наш. Затим бива причешћивање, јер заједница са Богом је крај свега, највише добро и највиша тежња. Причешћивање бива по реду, као што рекосмо, ради доброг реда, правде и страхопоштовања. Јер сваки према свом чину је учесник тајне. Праведан је Господ и показује нам се у правди. Зато се први, сам и непосредно причешћује архијереј, као што и међу арханђелима имају прво удела они који су први, преко њих средњи а иза њих остали, као што каже Дионисије. Отуда преко архијереја имају удела епископи, свештеници, а преко свештеника сви

остали свештеници и ђакони. А најпосле пошто је ставио све остатке хлеба у чашу, показује је свима, што је Христос најистинитије тело и крв, који се осветио ради нас свог изабраног народа, налажући да се куша, гледа и додирује. Зато га свети народ гледа из душе, моли му се и од њега тражи спасење. Пошто је ђакон позвао да приђу са страхом Божијим и вером да им не би учешће било на осуду, прилазе архијереју који их причешћује кашичицом; а то је по визији Исаије да не треба да су сви непосредно учесници Божанских и страшних ствари, зато што се према Божанским стварима треба односити са страхопоштовањем и понизношћу. Јер када су Херувими богобојажљиви, колико пак треба ми да смо то, када у овом не видимо слику, него саму истину. Зато је потребно да онај који прилази моли оног јерарха или свештеника који даје божанске дарове и да тражи дозволу, као и од свих верних. Живи хлеб са крвљу у чаши треба из дна душе поштовати и прилазити са скрштеним рукама у знак служења и исповедања оног који је распет. Причешћу се прилази тако, са страхом, трепетом и смерна срца. И онда се причешћују. Прво они који суделују у св. радњама, ипођакони, јер ови долазе иза ђакона, а није им дозвољено причешћивати се у олтару, јер немају хиротоније, затим лектори и монаси, а за овим верни. Осим архијереја, презвитера и ђакона нико се не причешћује у олтару, јер само се ова три чина хиротонишу у олтару. Остали изван олтара и то не примају у руке божански хлеб и по чину нижи имају последњи учешће, и ако се врлином одликују. Зато сваки треба да чува свој ред, као што Павле говори: „Сваки у ком је чину позван, у том нека остане“, да се у њему нађе скромност, основ врлина, која је и код анђела, а тако ће бити и у будуће. Најпосле се даје народу благослов као од самог Спаситеља, који даје јерарх и моли спас за све. Затим опет кади престо и олтар, благодарећи телу које се за нас оваплотило, трпело и васкрсло, на небо се узнело, које је живо и које је својом славом испунило цео свет. И благословивши Бога, даје да се однесу остаци светих дарова на жртвеник, да их ђакони употребе. А други од свештеника говори заамвону молитву за народ који је ван светог олтара и то гласно да се чује. Молећи ову молитву врши дело архијереја јер почетне као и последње молитве су његово дело. А уједно се и архијереј овом молитвом тајанствено моли Богу. Зато означава свештеника који се враћа после изговорене молитве, као свог слугу. А сам јерарх савивши илитон и поставивши Св. Јеванђеље и целивавши га и св. престо, означавајући да тиме бива освећен и сједињен с олтаром, пошто је извршио свештене радње, излази кроз двери олтара и дели народу антидор.

ГЛАВА 100

О антидору, и зашто је тај хлеб освећен.

Антидор је освећен хлеб, принесен на жртвеник, из кога је средина извађена и освећена постала тело Христово. Зато је антидор уместо оног великог дара страшног причешћа, кога не могу сви бити учесници, и место кога се даје, а назива се прикладно „антидор“ антидорон - уместо дара, јер заступа дар благодати Божје. И ако је тај хлеб освећен, копљем прободен и узет уз свете речи, ипак није причешће тела Христово, јер оно је тајна, а ово је само подељење освећења, имајући (садржавајући) у себи божански дар од речи принашања. Најпосле архијереј пошто је означио народ и благослов од Господа измолио, отпушта га, пошто је призвао Бога нашег Христа да све верне помилује и спасе заслугама пресвете Његове Матере и свих светих, јављајући уједно и посведочавајући, да смо се спасли и да ћемо се спасти икономијом спасења и светом службом Спаситељевом, уз учешће молитава заступнице највеће тајне, Богородице, и свих светих.

На то хор певача у песми моли за краљеве и самог архијереја, не спомињући само лице, него молећи да устраје и вера краљева и православље архијереја, и да се дело службе за нас свагда слободно врши.

Најпосле опет означивши народ благосиља га трипут, затим говори архијереј „Сада отпусти“ и остало, сећајући се Симеона који Христа жељно очекиваше. Затим скида свете одежде. Када је свршио молитве благодари за све, и поклонивши се три пута жртвенику, одлази. Толико о великој и светој радњи, о којој би се ради саме ствари и ради нас много више могло говорити, али према снази нашој, што се могло прегледније изложили смо и предочили, јер о том су дивно и узвишено говорили многи божански мужеви, а ми не треба да покушавамо оно што је изнад нас. И оволико је само ради вас.

С а д р ж а ј:

О СВЕТОЈ ЛИТУРГИЈИ.....	1
Од Симеона архиепископа Солунског (+1491).....	1
ГЛАВА 79	2
Шта представља снлазак епископа с престола*, шта пак св. одежде и облачење истих?	2
ГЛАВА 80	2
О епископском огртачу, енклопији (ενκολ-πιον, pectorale) и о пастирској штаци.	2
ГЛАВА 81	3
Седам одежда епископа, и шта поједина од њих значи.....	3
ГЛАВА 82	4
Зашто треба правити омофор од вуне, а не од какве друге материје, шта представљају они који облаче епископа а шта одлазак к западу?	4
ГЛАВА 83	4
Шта значи благослов што га примају од архиепископа епископи, свештеници и клирици, када хоће да обуку своје одежде, а шта клањање што га чине?	4
ГЛАВА 84	5
О оном што се свршава на проскомидији.	5
ГЛАВА 85	6
Шта представља св. дискос на жртвенику и остало.....	6
ГЛАВА 86	6
Зашто се приноси квасан хлеб?	6
ГЛАВА 87	7
Зашто је онај хлеб који се приноси на свету службу четвороугаоног облика?	7
ГЛАВА 88	7
Латини не чине правилно што приносе бесквасне и округле хлебове јер Христос је примио тело које се састоји из стихија.	7
ГЛАВА 89	8
Против латина који приносе бесквасне хлебове.	8
ГЛАВА 90	8
Шта значи то: „Царство небеско постаде слично квасцу“?	8
ГЛАВА 91	9
Зашто су у закону бесквасни, а у благодати квасни хлебови?	9
ГЛАВА 92	11
О оном што се свршава на проскомидији.	11
ГЛАВА 93	11
Против Јермена.	11
ГЛАВА 94	13
О честицама које се приносе на жртвенику за свете и све верне.....	13
ГЛАВА 95	16
Зашто после проскомидије бива кађење?	16
ГЛАВА 96	16
Шта представљају: звездица, свети покривачи и ваздух?	16
ГЛАВА 97	18
Кога представља Архијереј, а кога они с њиме?	18
ГЛАВА 98	18
Шта представља св. олтар, а шта св. престо?	18

О СВЕТОЈ ЛИТУРГИЈИ

ГЛАВА 99	20
Као што на небу, исто тако и на земљи по чину приступају и учествују у тајнама, у олтару и ван њега свештеници и верни.	20
ГЛАВА 100	23
О антидору, и зашто је тај хлеб освећен.....	23
<i>С а д р ж а ј</i>	24